

Saj še slovenski otroci pravijo, kadar germi: „Nebeški atej bobnajo, bubnajo.“ Pri besedi Dubna bi mi utegnili Keltomani reči, da je beseda keltiška, iz dubn, profundus, goth. diup, starovisokonemšk tlof. cymriški: dwfn. Saj jo tudi v slovenščini imamo dlbok po izgovoru: dubok, dublina, dupina, dupla. Po izmeni glasnika *d* z glasnikom *g* gubsti = dubsti, tiefmachen, aushöhlen, dubljost, Tiefe itd.

Iz tega članka se sopen lahko prepričamo, kako važna je vsaka prislovica in vsaka neznana beseda, pa tudi kako neumno ravnamo, ako vse naše starine damo za ptuje veljati.

Kdo more terditi, da so stari Slovenci pred pokristjanjenjem bili brez svetih vež, brez božanskih podobščin, brez hišnega orodja, brez denarjev, brez bojnega orožja? Ali je čisto vse te reči megla popila, ker nekteri naših starinarjev samo keltiške in rimske ostanke nahajajo?

Ako niste mojih misli, da so že za Rimljana v Panonii in Noriku betve slovenskega naroda stanovale, pa presojte starine od 6.—8. stoletja po Krist., v katerem nam pisatelji izročujejo točne vesti o Slovencih. Ali niso Slovenci skoz 200 let, v katerih so še bili pagani, klanjali se bogovom, ali niso pestovali umetnosti mirú, se niso branili proti sovražnikom, niso orali, plužili, sekali, zidali? No! sadaj je vsaka podkova, vsak meč, vsak denar, vsak grob ali rimsk ali keltiški!! Pojte rakom žvižgat s takšnimi „logischen Consequenzen!“¹⁾ Kdor je ostroumno preiskaval kulturno zgodovino starih indoevropskih narodov, ta je prepričan, da so ti narodi že pred svojim ločenjem prestopili mejo barbarstva, in že iz Azije prinesli vero, ktere temelji so si ednaki. Sorodnih poznamovanj za rude (kovine, metalle) niso, kakor ostroumni Jak. Grimm (Gesch. der deutschen Sprache stran 8) prav opazuje, kodar kje prijeli po občenji, temoč to so znamenja, da so obče blago, in da so poznali vsi že v prvi svoji domovini srebro, železo, zlato, bron itd. Zato proti nekterim našim starinoslovcem učeni prof. dr. Weinhold*) prav opazuje: „Die Bronze ist in einer bestimmten Culturperiode das herrschende Metall gewesen ohne Rücksicht auf Völkergränzen, und durch sie allein lässt sich kein Grabfund einem bestimmten Volke zuweisen.“

Widukind²⁾ očitno terdi, da so severni Slovani molike delali iz brona (Erz) in zlata, da so rabili v boji sulico, meče, sekire, topore „securis bellica“, metavke (Wurfspiesse), lok, strelo³⁾ itd., in vendar mora biti vsak star črep iz zemlje izkopan keltiški**) ali rimski! — Iz ust naroda sem čul besedo metavka, Wurfspiess, od metati, werfen.

Mertve so sožigali in še dan današnji opominjajo kraji: „žarovišče, na žarovišču“ na staro navado. Pepel iz sožganega trupla so polagali v ročke, in jih pod mogilami postavljali, zato še sadaj toliko mogil, ktere stari letopisci imenujejo: „tumulos slavicales.“ Beseda mogila, po prestavi gomila, pomenjuje na ravnost: tumulus.⁴⁾ Večidel so mertve pokopavali kraj rek, bistrih potokov in kraj ribnikov, zato najdeš mogile kraj Mure pri Lipnici, pri Radgoni v občini Humski, od holm, hum, Hügel (ponemčeno Humersdorf), kraj nekdanjih ribnikov hočkih v vasi Razbanje = razbanje (ponemčeno Rosswein!!!) od bana, voda.

¹⁾ Dr. Weinhold v „Mittheil. des hist. Vereins für Steierm. 8. Heft str. 142.

^{*)} Ravno ta učeni mož je v gori omenjenih bukvah popisal stari grob v Strassengelnu blizo Gradca in ga spoznal za slovenskega.

²⁾ Widukind, III, 68. ³⁾ Sefr. 88, 122, 161, 168.

^{**)} Primeri lat. missile, od mitto keltisk. matera, Wurfspiess iz materit, scopum ferire.

⁴⁾ Glej Dobrowsky „Ueber die Begräbnissörter der alten Slawen, Abhandlung der königl. böhmisch. Gesellschaft der Wissenschaften“ 1786 str. 333 itd.

V emurečki fari na levem pobožji Mure so takšne mogile spet kraj bistrih potokov in jarkov¹⁾, in še vesi imajo po vodi svoje imena, kakor: Rečja ves, ponemčena v Ratschendorf, labuška ves, ponemčena v Labutendorf, od laba, labuta = svetla, jasna voda.

Pokopavali pa so mertve najrajši kraj vode, da so se pokopači ali sožigavci hitro lahko v vodi umili, ker dotikanje mertvih jih je naredilo nečiste. Tudi zato, ker so mislili, duša more čez vodo pred sodnika mertvih. Saj se je stražar na meji med tem in unim svetom sam imenoval Laton, Latov,⁷⁾ od lata, muža, česk. latovisko, kymriški: llaid, lutum, limus, viski: lathach, lutum, limus, gälski: lad, stagnum, starovisokonemšk letto, lat. lutum, litev: lietuva mokrota, močvirna, dež, staroindiški: ledja, lutum stagnum. Ker so si kazeni za pogubljenje mislili v lati (Sumpf, Pfuhl), zato v letovinskem (letiskem) jeziku beseda pekel pomenjuje mužo, ter je kaznitelj mertvih se po vsi pravici imenoval Latov, palustris.

Beseda lata je spet obče blago indoevropskih jezikov,^{*)} in Keltomani bodo mogli druge dokaze na svitlo spraviti, kakor samo keltiško besedo, ako hočejo panonske Latovčane pokeltiti. Rodbine Latom so živele še 16. stoletja na Kranjskem.

Jezikoslovne in zgodovinske drobtinice.

Vprašanje gosp. dr. Kluna v 52. listu lanskega leta me opomni več manjših reči, o katerih sem že kterikrat hotel pisati; denem jih tedaj skupaj.

1. Tudi Slovenci imamo nekatere posebne imena za večje okrajine po obliki ali podobi serbske Posavine. Pravimo Posavje za kraje ob Savi, in ljudi imenujemo Posavce; enako je Podravje, Pokolpje ob Dravi in Kolpi. Vendar imen po takošni obliki ni toliko. Več imamo tacih imen, kjer je za vodo in za stran ob vodi ravno tista bolj prosta oblika besede v navadi. Tako je Vipava, Pivka ime vode in okrajine, v manjši meri je Kokra, Bistrica, Šujca, Zala, Račeva za oboje veljavna beseda za vodo in za dolino, kjer tista teče. Sora je po enakem potok in dolina, pa le za malo daljavo od Rovt proti Žirém; zakaj voda, ki se bolj v ravnem imenuje Poljanšica, je pri izviru v Rovtah Sora ali Sovra imenovana, ravno tako, kakor una voda, ki prihaja od Sorice; blizo iztoka v Savo pa je vas Sora.

Po enaki obliki kakor Posavje, je tudi Podgorje, stran pod Gorjancami proti Novemu mestu; ravno tako tudi Zagorje, sicer manjša okrajina za Savo. Če pa ni za samo obliko vprašanje, ampak sploh za imena okrajin, jih imamo dosti; Bohinj, Tomin, Kras so zgol imena večjih okrajin, enako Bled za manjšo stran.

2. Sploh se kaže v imenih krajev, da je bil slovenski jezik iz začetka veliko bogateji posebnih oblik, kakor pa

¹⁾ Glej „Bericht des Dr. Krautgasser v „Mitth. des hist. Vereins für Steiermark“ VIII. Heft str. 167. ²⁾ Obširnije o božanstvu Latovu beri v mojem spisu: „Ueber den Gott Latovius“ v „Mittheilungen des hist. Vereins für Krain.“ Jänner 1858.

^{*)} Iz themata lata, lota se ima izpeljavati tudi ime postaje: ad Lotodos ali, kakor drugi prepisi itinerarjev imajo ad Latodas, Lotodas, pri Lotodah. Stala je ta postaja v dolini pred Konjicami, tam, kjer sadaj sv. Lorenc v Stranica. Lotoda, Latoda, po obliki kakor Jagoda, Loboda itd. pomenjuje močvirni, mužnati, mokri kraj, kar tudi je. Bližnja gora, izpod ktere dosti virov teče, se veli dobriška gora. Dobra je pri starih Slovencih pomenjevala vodo. Ze učeni naš rojak gosp. fajmošter Zalokar so to prikazen zapazili. Korenika je sansk. dabh, ire, slovenski doba die Zeit, als das Gehende, Fliessende, primeri rtu = artu, ertu v sanskritu Jahr, lat. ritus, slov. leto, iz korenike ar, er = ri. V sansk.: dabhar, dhavra, morje, ocean, keltisk: dobhar, pozneje pokvarjeno dwr, dur, dwfr, voda. Primeri na Koroškem: Doberla ves, ponemčeno Eberndorf, od staronemškega: ebar, Sumpf, Wasser, eber. Das Schammthier, primeri irsko: ebrach, lutosus. Pis.

v poznejšem času. Ko imamo od nekdanj ob Savi Posavje, imamo ob Sori in Kerki od drugod le Sorško in Kerško polje. Bolj izvirne imena so: Kerka, Knežak, Medvedjek, Stranje, Bukovica, Križevce; bolj naslednje pa: Kerška vas, Knežja njiva, Medvedje berdo, Stranska vas, Bukova gora, Križevska vas. Bodi si tudi, da kraj sam ni toliko star, pa oblika una je stareja. Posebna oblika imen je tista s podvojeno koreniko; na pr. Mamol, toliko kot melina, po koreniki mleti; Žazar, kar požariše, po koreniki žariti; blezo tudi Čačič po koreniki čičati ali sedeti. To je oblika, kakoršna v besedi pepél, od korenike paliti; kokalj, od korenike kaliti.

3. Dopisnik iz Reke je uni pot v „Novicah“ govoril o zidu, ki se od reškega morja poteguje višje proti krajnski zemlji, in se kaže, da je zlo star. Ta zid je že Valvazor poznal, in ga je dal viditi na podobšini, ki jo je pridjal pri popisovanji reškega mesta (glej b. XII. str. 100). Sem že tudi jez omenil ta zid, ter sem sodil, da je v nekaki zvezi stistim zidovjem, ki je pri Prezidu in Rabinem polji, in dalje deloma pri Oblokah in pri Rakitni, pri Verhniki pa se sledi nepretergoma za dve milj daleč. Prav bi bilo, da bi se na te zidove povsod bolj pazilo, da bi se bolj odkrila njih zveza. Nekako čudno je: po vseh mapah starega sveta se nam stavi pred oči Hadrijanov zid in Severov nasip v Anglii, rimski nasip v Nemčiji in Serbiji, Trajanov nasip v Bulgariji; za rimsko zidovje v julskih planinah pa ne vé noben zemljopis, in vendar stari zgodovinarji o njem govorijo v pripovedi Teodozjevega boja proti Evgeniju. (Primeri „Mittheil. des histor. Vereins für Krain“ 1855 str. 81.)

4. Tudi gosp. Bile je unidan pisal od starega zidovja pri Bistrici in Ternovem, in je vprašal: kam bi to zidovje segalo? Tudi o tem zidovji sem jez že menil, da bi utegnilo biti v zvezi z zidom, ki se vleče po verhu Hrušice proti jugu. Pomniti se mora namreč, da se trojno rimsko zidovje sledi na cesti, ko se gré od Verhnike čez Logatec in Hrušico. Pervi zid gré ravno na Verhu med Verhniko in Logatcom čez veliko cesto in čez železnico; sledi se od Zaplane za ljubljanskim verhom do Virda. Drugi zid preseka stransko cesto med Logatcom in Hrušico ravno ondi, kjer se tista zavije višje v gojzd; sledi se nad Grudnom in proti Garčarevcu, in tik ceste je ostanek rimskega gradiča. Tretji zid se vleče čez imenovano stransko cesto ravno verh Hrušice pri nekdanji poštni hiši; sledi se, kakor sem slišal, od Črnega verha tjè na Unec. (Glej „Mittheil. des hist. Vereins für Krain“ 1854 str. 81, kjer je pridjana tudi mapa).

Pa je treba vediti, da so bile s temi zidovi tudi posebne terdnjave sklenjene. Perva terdnjava taka se sledi na Verhniki; ravno farna cerkev sv. Pavla stoji zdaj v njeni sredi; čveterovogelnik je, ki je obrnjen po stranéh sveta, meri na vsako plat 80 sežnjev, in obsega prostora za 4 orale. Druga terdnjava se vidi verh Hrušice ravno krog stare poštné hiše; ta je bila podolgasta, meri pokonci 60, poprek pa 30 sežnjev, v enem voglu je ostanek stolpa. Tretja terdnjava se jasno kaže v Ajdovšini; večjidel terga je še zdaj z njo sklenjenega; vidi se še precej visoko ozidje, ostanki 16 stolpov, katerih eden je čez 10 sežnjev visok; velikosti in podobe pa je ravno take, kakor terdnjava na Verhniki, čveterovogelnik, po 80 sežnjev ima na vsaki strani, in 4 orale prostora. Vse tri terdnjave se toliko znajo, da še delajo mejnike med senožeti, njivami in hišami, in se tedaj še na katasterski mapi lahko razkažejo. To posebno okolišino naznamujem, ker se po enaki meri tudi na Trojanah, pri Zatičini, v Trebnem, na Kerškem ali drugod utegne podoba starih mest slediti.

5. Kar je gosp. Terstenjak pisal o Japudih v listih pretečenega leta, je tehtno, ker se ozira, kolikor je moč, že tudi na jezik starih Ilirov; vsaj ne bodo nasprotniki

govoriti mogli, da hoče kdo po sili povsod le Slovence viditi. Naj še jaz pridenem nekoliko. Dr. Kandler šteje rodove Sekusov, Subokrinov, Katalov in Menokalenov za keltiške, ki so bivali sred Istrijanov in Japudov; in sicer perve stavi od Pole do Pičine, druge krog Postojne, in Menokalene krog Komena. Znamenito je, da so se Katali in del Karnov prištevali v teržaško srenjo, kakor pričá kamen z dolgim napisom v teržaškem muzeji; po takem se zlasti mesto Katalov utegne določiti. (Glej dr. Kandler „Indicazioni per le cose storiche del Litorale“ stran 176 in 226).

Imena Okre gore, se mi zdi, ne smemo tako tesno ujemati na goli Podkraj; zakaj cesta iz Akvileje se šteje, da je šla čez Okro, in cesta iz Tersta tudi čez Okro; Okra tedaj ni samo Hrušica, koder je šla akvilejska cesta, temuč tudi Gaberk, koder je bila teržaška pot. Sicer je to teržaško pot presekovala še druga akvilejska cesta, ki je šla proti Tarsatiki; razpotje je utegnulo biti ravno v Anesiki, to je, v Senožečah, če Linhartova misel velja, zakaj dr. Kandler Anesiko šteje za Vovčji grad. Ostanki ceste, ki je šla čez Stranje, Landol in Studeno, in dalje čez Planino po stari cesti, so ostanki tiste teržaške ceste. Meni se zdi, da staro rimsko cesto dostikrat s tem lahko najdemo, da sledimo tovarne pota srednjega veka. V srednjem času je hodila tovarna pot iz Tersta čez Basovico, Divačo, Senožeče, Landol in Planino; v Senožečah, Landolu in na Uncu so bile krog leta 1300 mote. Od Akvileje in od Gorice pa se je vse tovorilo čez Ajdovšino in Hrušico; zatoraj je bila še o Valvazorjevem času verh Hrušice poštna hiša. Enako se utegne slediti tista cesta, ki je šla od Tersta čez Terpon in Metulum proti Siscii, ali pa tudi od Istrije gori proti Emoni; ravno v Ložu, pri starem Terponu, je bila krog leta 1300 akvilejska mota.

Za mesta Arrupium in Vendum utegne že kraj tudi biti določen. Po Antoninovem potopisu in Peutingerjevi tabli je stalo Vendum ali Avendo 18 ali celó le 10 rimskih milj od Senie ali Senja, Arrupium pa 10 milj dalje (5 rimskih je 1 nemška milja), in sicer v meri proti Siscii. Ptolemej ima v svojem zemljopisu mesto Arruccia, ki ga stavi ravno tako blizo Senja; to je težko drugo mesto memo Arrupia. Res pa se nahajajo razvaline starega mesta blizo Otočca; med Prozorom in Čovicem se raztegujejo stare zidine za eno uro na dolgo, in za pol ure na široko; ljudstvo jih imenuje Vitalj; našli so se ondi rimski denarji, kamni z napisi, v ostanku tempeljna podoba Herkulova, in mnogo stebrov z glavicami. Gospod Kukuljević, ki je te razvaline ogledoval, sodi tedaj, da ravno tukaj je moglo stati mesto Arrupium; tudi ceste stare, ki se potezajo proti Liki in Dalmaciji, morejo to mnenje bolj poterditi (glej „Arkiv za povjestnicu jugosl.“ kn. IV. str. 306; tudi „Mittheil. des hist. Vereins für Krain“ 1856 str. 17, kjer je pridjana tudi mapa). Če je potem še Monaecium toliko kot Emona, bi bile vse japodske mesta najdene. Če je pa tudi Emona za japudsko imenovana, s tem ni rečeno, da bi se ji tako staroslovenski živelj odpovedoval; sej je stala ravno na meji dveh narodov.

Hicinger.

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu. II. Pismo.

Dragi moj stric!

„Kdor zgodaj zjutraj ne pogleda solnca, ne ve kakošno bode vreme“, so rekli rajna babica Magda. Tudi jaz nisem pogledal, ali se od jutra meglí, zato tudi nisem vedil, da bo dež. Komaj sem pa malo ur bil v Celji, že je začelo liti izpod neba. O ljuba baba Vida! s studenicami, v katerih